

E-mail: maryna.kartseva@hneu.net

УДК 37 091.212:81'243

Карцева Марина Дмитрівна,
старший викладач кафедри українознавства і мовної підготовки
іноземних громадян,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Білик Наталія Олександрівна,
старший викладач кафедри українознавства і мовної підготовки
іноземних громадян,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

РЕЗЕРВИ АКТИВІЗАЦІЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена проблемі активізації пізнавальної діяльності, розвитку мотивації й самостійності у процесі іншомовного навчання іноземних студентів. Етнокультурна інтерпретація висвітлює нові аспекти проблеми розвитку самостійності студентів при оволодінні мовою навчання.

Ключові слова: мова навчання, іноземні студенти, самостійність, пізнавальна діяльність, етнокультурна інтерпретація.

Карцева Марина Дмитриевна,
старший преподаватель кафедры украиноведения и языковой подготовки
иностранных граждан,
Харьковский национальный экономический университет имени С. Кузнеця
Белик Наталья Александровна,
старший преподаватель кафедры украиноведения и языковой подготовки
иностранных граждан,
Харьковский национальный экономический университет имени С. Кузнеця

РЕЗЕРВЫ АКТИВИЗАЦИИ ЯЗЫКОВОЙ ПОДГОТОВКИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Статья посвящена проблеме активизации познавательной деятельности, развития мотивации и самостоятельности в процессе иноязычного обучения иностранных студентов. Этнокультурная интерпретация освещает новые аспекты проблемы развития познавательной самостоятельности студентов-иностранцев в овладении языком обучения.

Ключевые слова: язык обучения, иностранные студенты, самостоятельность, познавательная деятельность, этнокультурная интерпретация

Marina Kartseva,

Senior Lecturer of the Department of Ukrainian studies and Language Training
of Foreign Citizens,

Simon Kuznets Kharkov National university of Economic

Nataliya Bilik,

Senior Lecturer of the Department of Ukrainian studies and Language Training
of Foreign Citizens,

Simon Kuznets Kharkov National university of Economic

RESERVES OF THE LANGUAGE TRAINING ACTIVATION FOR FOREIGN STUDENTS

The article is devoted to the problem of foreign students' independency in the process of foreign language learning. The ways of more effective stimulation of the students' cognitive independency have been considered. The lingiual didactical analysis of the above mentioned problem is explained as a process of an active and independent gain of experience, knowledge and skills through the motivated solution of the tasks. The cognitive independent development in the foreign language learning is associated with the communicative nature of this academic discipline, which is based on a stimulation of the students' verbal and mental activity.

The ethnocultural interpretation clarifies the new aspects of the development of the students' independency problem and provides another perspective for the traditional view on the problem under consideration. Individual-personal and typological ethnogroup peculiarities of foreign students, which are manifested in the cultural-typological style of the educational language in national groups and cognitive activity are taken into account in the simulation of the learning process.

It is assumed that the foreign students' learning and cognitive independency will be going more effectively if in the course of this process not only the foreign students' individual personal but also typological ethnogroup features, that manifest themselves in cultural and typological style of the learning and cognitive activity, are taken into account.

Keywords: language, foreign student, independency, cognitive activity, ethnocultural interpretation.

Ефективність іншомовної освіти є сьогодні особливо важливим аспектом педагогічного пошуку, оскільки все більше уваги приділяється забезпеченню якості навчання. Резерви активізації навчальної діяльності студентів визначають різні фактори, зокрема самостійна робота, самостійна пізнавальна діяльність тих, хто навчається, формування компетентності самоосвіти.

Нова парадигма освіти визначає перетворення пріоритетів – самостійна діяльність є основою формування професійної самостійності студента, яка активно впливає на опанування навчальним матеріалом, посилює пізнавальні інтереси до майбутньої професії, допомагає реалізувати основну мету – формування комунікативної компетенції та росту мотивації іншомовної освіти студентів. Особливо це набуває значущості при іншомовному навчанні іноземців, тому що отримання знань і пізнавальні процеси у даній категорії студентів відбуваються нерідною мовою, в інокультурному освітньому середовищі.

Тому особливу актуальність набуває необхідність комплексного вирішення питань самостійної діяльності та вимагає як вдосконалення системи іншомовної підготовки, так і коригування форм і методів освітньо-виховного процесу навчання іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що основні аспекти підвищення якості освіти знайшли своє втілення в роботах Ю. Бабанського, А. Вербицького, Б. Гершунського. Теоретичні й практичні аспекти організації самостійної роботи у навчанні мовленнєвої діяльності розглянуті І. Розуменко, Г. Скоробогатовою, О. Василенко, В. Федосєєвою, Г. Кузнецовою, Т. Жарковою, В. Добровольською. Питання самостійної роботи студентів у виші висвітлені в роботах Т. Гусак, Л. Журавської, О. Малінко, С. Скуратівської, П. Підкасистого. У працях М. Беспалої, С. Заскалетої, О. Негриводи, Н. Ушакової висвітлено думки щодо підвищення продуктивності процесу самостійного опрацювання студентами програмного навчального матеріалу з іноземної мови.

Проблема формування й розвитку самостійності студентів-іноземців зберігає ряд недоліків. Основними з них є: спрямованість навчального процесу на підвищення рівня навченості студентів, а не на розвиток їх здібностей до самонавчання; застосування поточних технологій навчання, розрахованих на середньостатистичного студента, без урахування його психофізіологічних та етнокультурних особливостей, а саме відмінностей у сприйнятті й переробленні інформації.

Мета дослідження – проаналізувати основи формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності іноземних студентів та описати практичні можливості застосування в умовах навчання нерідною мовою й міжкультурної взаємодії.

Підґрунтям дидактичного розгляду означеної проблеми є діяльнісний підхід, який трактує процес активного самостійного опанування досвідом, знаннями й вміннями через мотивоване вирішення завдань.

Самостійна робота студентів – це всебічне багатofункціональне явище, що має не тільки навчальне, а й особистісне, професійне, суспільне значення. Поняття самостійності студентів може тлумачитись в залежності від дидактичної задачі. Самостійна робота – специфічний вид пізнавальної діяльності, коли послідовність мислення того, хто навчається, його розумові дії й практичні операції підпорядковуються й визначаються самим учнем. За визначенням І. Зимньої, самостійна робота студента – це цілеспрямована, внутрішньо мотивована, структурована в сукупності здійснюваних дій, діяльність, яка коригується по процесу та результату, виконання якої вимагає досить високого рівня самосвідомості, самодисципліни, особистої відповідальності та яка доставляє зрештою задоволення у самовдосконаленні та самопізнанні [3, с.253].

Спираючись на трактування (функціонування самостійності) самостійної роботи як будь-якої організованої викладачем активної діяльності студентів, яка спрямована на виконання поставленої дидактичної мети в спеціально відведений для цього час, виділяємо в ній два аспекти: аспект навчально-пізнавальної діяльності іноземних учнів та аспект управління нею.

Предметом пізнавальної діяльності студентів при вивченні іноземної мови є сама мова. Системою розвитку пізнавальної самостійності в процесі роботи над мовою є активне вивчення самої мови, оволодіння мовою як засобом спілкування, отримання й передачі інформації.

Особливою рисою даної навчальної дисципліни є те, що мова – це засіб формування, існування й вираження думок про навколишній світ. Його специфіка полягає також у її «безкрайності», тому навчальний матеріал звужується програмою. Досить обґрунтованою й аргументованою нам здається думка Н. Гальської, яка розглядає іноземну мову не як «навчальний предмет», а як «освітню дисципліну», що має величезний потенціал, здатний зробити вагомий внесок у розвиток людини як індивідуальності [2, с. 12]. Розвиток

пізнавальної самостійності при вивченні іноземної мови пов'язано з комунікативним характером цієї навчальної дисципліни, в основі якого лежить стимулювання мовленнєворозумової активності учнів.

Самостійність впливає на активність особистості. Саме активність створює необхідні передумови для розвитку самостійності, водночас як і самостійність сприяє активізації навчання. Отже, пізнавальна самостійність як інтегративна якість особистості визначається мотивами, установками, цілями конкретної особистості та є одним з головних джерел активності, що додають діяльності спрямованість, силу і суб'єктивну значущість. Вона пов'язана з ініціативою, з пошуком різних шляхів вирішення навчально-пізнавальних завдань без участі викладача (викладач готує систему завдань) і забезпечує саморозвиток особистості.

Вченими, методистами й практиками виділяються такі ознаки пізнавальної самостійності: критичний підхід до досліджуваного матеріалу, судження інших людей, здатність висловлювати свою точку зору, вміння самостійно мислити, добувати нові знання, використовувати їх для саморозвитку й в практичній діяльності.

Структура пізнавальної самостійності студентів містить наступні компоненти: мотиваційно-цільовий – спонукає до дії; змістовно-операційний – створює умови для його здійснення; емоційно-вольовий – сприяє його завершеності, оціночно-коригувальний – здійснює функцію контролю, оцінки. Кожен рівень визначається індивідуальними особливостями студентів. Самостійність при цьому спрямовано розвивається відповідними методами викладання. Діагностувати сформованість певного рівня самостійності та активності можна шляхом використання завдань, які передбачають той чи інший характер навчально-пізнавальної діяльності.

Реального ефекту можна досягти, якщо брати до уваги особливості національного менталітету іноземних студентів, який включає склад мислення, концептосферу, що складається з національних, культурно-

побутових, культурно-духовних і соціальних концептів. Своєрідність національного менталітету й діяльнісно-психологічні особливості об'єднуються поняттям культурно-типологічних стилів навчально-пізнавальної діяльності учнів [1], що дозволяє краще зрозуміти не тільки студентів тієї чи іншої країни, а й спрогнозувати те, що відбувається при розвитку їх пізнавальної самостійності в процесі іншомовної підготовки, навчитися моделювати навчальний процес, доповнюючи, корегуючи, розширюючи й поглиблюючи традиційні навчально-пізнавальні дії інофонів.

Етнокультурна інтерпретація висвітлює нові аспекти проблеми розвитку самостійності студентів та надає трохи іншого ракурсу традиційному погляду на досліджувану проблему. Основою етнокультурної специфіки навчальної діяльності виступає культурно-психологічна система як функціональне ціле. В її рамках і за її законами вчиняється чуттєва і реактивна даність індивіда, етної групи, етносу, що визначається умовами їх буття, культури. Полярними компонентами системи є суб'єкт (індивідуальний і колективний) та об'єкт (мова), а структурою - їх різнорівнева взаємодія, в ході якої розвиваються як суб'єкт, так і об'єкт.

Вважаємо, що найбільш продуктивним у даному контексті є підхід, який засновується на поданні навчання як системи діяльностей. В опануванні іноземною мовою суб'єкти повинні засвоїти чужу знакову систему, і йдеться, насамперед, про пізнавальний аспект їх навчальної діяльності. Результатом цього знайомства має стати, з одного боку, формування лінгвістичної й соціокультурної компетентностей, з іншого – оволодіння певним когнітивним кодом.

Таким чином, в оволодінні іноземною мовою виділяються дві складові: пізнавальна й навчальна або декларативна (знакова система та її сприйняття / перше знайомство з нею) й процедурна (навчальні дії та операції; методи, прийоми навчання; комунікативно-мовленнєві навички та вміння). З позиції

діяльнісного підходу самостійну навчально-пізнавальну діяльність можна розглядати як одну зі складових безперервного процесу розв'язання поставлених викладачем завдань. В опануванні іноземної мови самостійні навчальні завдання також будуть мовленнєвими / комунікативними за своєю суттю. Вони входять до складу навчальних ситуацій у формі конкретних завдань, які передбачають базові мовленнєві/комунікативні вміння або навчальні мовленнєворозумові дії. У зв'язку із цим, предметом самостійної навчально-пізнавальної діяльності в оволодінні іноземною мовою є не тільки формування узагальнених способів дій з мовним і мовленнєвим матеріалом (тобто оволодіння мовленнєвими діями) [3], а й пізнавальна комунікація. В силу того, що психологічні механізми формуються в процесі соціогенезу суб'єктів у рамках рідної культури, то переорієнтація, якщо й відбувається, швидше за все, має обмежений характер у формі «приладжування» або «надбудови» до основи.

Самостійній навчально-пізнавальній діяльності, що призвела до активізації й позитивній динаміці пізнавальної самостійності та творчої активності особистості учнів, необхідні спеціальні умови. Психолого-педагогічною основою проектування лінгводидактичного середовища, що розвиває пізнавальну самостійність є врахування специфіки колективної (групової) діяльності іноземних студентів або досліджень з урахуванням поведінкових орієнтацій етнічного колективу, що є новою тенденцією в теорії діяльності [1].

Етнокультурне моделювання передбачає вміння викладача структурувати й здійснювати процес навчання національних груп студентів з урахуванням виявлених культурно-типологічних стилів навчально-пізнавальної діяльності. При моделюванні самостійної роботи з урахуванням етнокультурної специфіки матеріал організується у вигляді двох парадигм – основної й фонові. Основна парадигма включає сприйняття, пам'ять, мислення; їх види й типи. Фонова парадигма розкриває загальний контекст розгортання основних психологічних

механізмів інтелектуальної поведінки: відчуття, емоції, регуляція (вольова), інтуїція, компенсаторні відносини. Такий підхід обумовлюється проблематикою проведеного дослідження й рівнем об'єктивації. Основна складність у моделюванні, наприклад початкового курсу навчання іноземної мови, що стоїть на позиціях урахування особливостей виявлених культурно-типологічних стилів, полягає у визначенні точок дотику між загальноприйнятим лінгводидактичним апаратом і своєрідністю навчально-пізнавальної діяльності іноземних учнів. Дуже важливо провести етнометодичний аналіз відібраного матеріалу з точки зору виділення в ньому найбільш важких для учнів аспектів. На наш погляд, у розвитку пізнавальної самостійності іншомовної підготовки необхідно спиратися саме на навчально-пізнавальний досвід студентів-іноземців, який вони придбали в рамках рідної культури.

Вважається, що для виховання пізнавального інтересу важливо не тільки зміст навчального матеріалу, але, головним чином, способи його презентації. Тому при навчанні іноземної мови вагомими є не лише стратегії навчання, а й стратегії організації іншомовної комунікації: використання того, що іноземні учні добре вміють робити (етноосвітня методична база) і подолання того, чого вони не навчені робити, але чому дуже потрібно їх навчити. Нові навчальні стратегії й технології мусять відбуватися на основі методично доцільного використання лінгводидактичних традицій їхньої батьківщини. Логічно нарощувати нові способи самонавчання на традиційну основу, використовуючи принципи послідовності й поступового заміщення прийомів. З метою підтримки самостійності в оволодінні іншомовним спілкуванням та оптимізації навчання важливо спиратися на розвинені та стійкі сторони етнопсихіки.

Здійснений теоретичний аналіз показав, що під пізнавальною самостійністю розуміється складний процес пізнання дійсності, заснований на пізнавальній діяльності, пізнавальній активності й пізнавальному пошуку, що

складається з сукупності цілеспрямованих дій та характеризується особливою специфікою в процесі вивчення іноземної мови. Своєрідність пізнавальної самостійності цілком залежить від особливостей мовних явищ як відбиття особливостей культури народу. Пізнавальна самостійність має три сторони: операційну (методи пізнавальної діяльності), змістовну (опорні знання) і спонукальну (мотиви та потреба в самостійній діяльності). Розвиток пізнавальної самостійності студентів-іноземців нерідною мовою має формуватися з урахуванням цих складових і з використанням комунікативних методів роботи для активізації та застосування мовних знань самостійно.

Отже, формування пізнавальної самостійності в іноземних студентів відбуватиметься більш ефективно, якщо в ході цього процесу будуть враховуватися не тільки індивідуально-особистісні, а й типологічні етногрупові особливості іноземних студентів, які виявляються в культурно-типологічному стилі навчально-пізнавальної діяльності. Етнокультурна спрямованість розвитку пізнавальної самостійності студентів-іноземців надасть можливість актуалізувати мотиваційний, змістовно-операційний і вольовий компоненти й підвищити рівень їх пізнавальної активності для забезпечення результативного процесу навчальної взаємодії.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні форм дистанційного навчання студентів-іноземців.

Література:

1. Бобрышева И. Е. Модель коррекции заданий и упражнений с учетом культурно-типологических стилей учебно-познавательной деятельности. // Русский язык за рубежом. 2004. № 1. С . 38–48.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранному языку: пос. для учителя. Москва, 2000. 165 с.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. пос. Москва, 2000. 384 с.
6. Минакова Т. В. Специфика развития познавательной самостоятельности

студента в процессе изучения иностранного языка. // Вестник ОГУ. 2000. №3.
С. 41-45

5. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальные исследования. Москва, 1980. 240 с.